

В.А. Чжен,
завідувач кафедри східних мов
Київська гімназія східних мов №1,
випускниця аспірантури
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

ВПЛИВ ТРАДИЦІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ НА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ КИТАЮ ПЕРІОДУ «РЕФОРМ І ВІДКРИТОСТІ»

Від часу переходу керівництва Китаю до курсу «реформ і відкритості» у 1978 р. роль КНР на світовій арені неухильно стає дедалі вагомішою. Стрімке зростання економіки Китаю й відчутне посилення його в глобальній політиці не лише супроводжуються активним зверненням ідеологів КНР до традиційної культурної спадщини країни, а й значною мірою самі зумовлені опертям нового курсу, як внутрішнього, так і зовнішньополітичного, на консервативні цінності конфуціанства.

Ключові слова: зовнішня політика Китаю, «м'яка сила», період «реформ і відкритості», конфуціанські цінності, культурна експансія.

The Influence of Traditional Values on the Foreign Policy of China in the Period of “Reform and Openness”

Since the transition of the Chinese leadership to the course of “reform and openness” in 1978, China’s role in the world arena has steadily become more and more significant. The rapid growth of China’s economy and its tangible strengthening in global politics is not only accompanied by the active

appeal of China's ideologists to the country's traditional cultural heritage, but are also largely determined by the support of the new course, both domestic and foreign, of conservative values of Confucianism.

Key words: *China's foreign policy, "soft power", the period of "reform and openness", Confucian values, cultural expansion.*

Перегляд зовнішньополітичного курсу в Китаї розпочався від початку 1970-х рр., коли було нормалізовано відносини зі США. Однак наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр., тобто після руйнації СРСР, а разом з ним і біполярного світу, КНР не пішла шляхом пошуку нових союзів і партнерів, натомість поставила на порядок денний розроблення нової моделі вже наявних взаємин. Та якщо в першій половині 1990-х рр. провідною темою була здатність Китаю протистояти іноземному тискові й відстоювати свою позицію, то наприкінці того десятиліття і в роботах Ден Сяопіна, і в китайській науці загалом уже формується нова інтерпретація ідеї «м'якої сили» як способу ствердження себе у світі.

Узявши за вихідну позицію відому концепцію Дж. Наєма, китайські вчені та ідеологи істотно трансформували її, наповнивши автентичним культурно-ціннісним змістом і визначивши тим самим її культуроцентричність не меншою (а, видається, й більшою) мірою, ніж це здійснено в основоположних документах ЄС (зокрема, у Лісабонській угоді). У середині 2000-х рр. тема «м'якої сили» отримала широке обговорення в наукових і політичних колах. Загалом же від 1997 по 2007 рр. у Китаї надруковано понад 500 наукових досліджень, в назві яких присутнє ключове слово «м'яка сила» [1]. Ще за п'ять років їхня кількість сягнула понад 2000 публікацій.

Нові компоненти «м'якої сили», за допомогою яких КНР сьогодні претендує на роль нового центру сили, почерпнуті з культурно-історичної спадщини й сягають своїми витокami конфуціанських трактатів VII-VI ст. до н.е. На тлі викликів глобалізації саме культура перетворюється на один із найважливіших чинників, що об'єднують суспільство і сприяють соціально-економічному розвитку та зміцненню могутності держави.

Першою науковою роботою, присвяченою конкретно цій проблемі, стала стаття професора Ван Хуніна «Культура – "м'яка влада" державної могутності», що побачила світ 1993 р. Гао Чжаньсян у роботі «Сила культури» підкреслює, що саме «культурна сила» стимулює розвиток економіки і політики, а культурне відродження є необхідною умовою відродження нації. Схожі позиції поділяють і Чжан Цзи і Сан Хун, Юй Сінтянь, Янь Сюетун та ін. Варто відзначити також працю Го Цземіня «Блакитна книга про "м'яку силу" культури: доповідь про дослідження

м'якої сили культури Китаю» [2], де автор доводить, що ядро культури становить система її цінностей, яка, хоч і здатна до адаптації, однак відіграє обмежувальну й мотивувальну роль у житті суспільства.

У роботі Лу Гана та Го Сюетана «Інтерпретація “Китайської загрози”» (таким є варіант назви в іноземних перекладах, а в оригіналі – «Кому угрожает Китай: толкование “теории угрозы Китая”») наголошується необхідність створення нової теорії міжнародних відносин, заснованої на традиційних китайських цінностях [3, с. 418-419], серед яких є й суголосні індоєвропейському світу (як давній і сучасній Індії, так і Європі): ідеї «єдності в розмаїтті», миру та гуманності (любові до людей). Різноманітні варіації втілення цих ідей знаходимо у знаменитій книзі Лунь-юй, де Конфуцій вчить, що «цінним є досягнення єдності через різнодумство». І навіть стратегія в ситуації війни, військового конфлікту полягає не в боротьбі «проти», а в боротьбі «за»: у зміні світоглядної, ціннісної позиції ворога, чого можна досягти без збройної боротьби. Тому важлива увага приділяється дипломатичному маневруванню, а не військовій конфронтації.

Концепція «м'якої сили» культури з її опертям на конфуціанські принципи отримала в Китаї широке визнання, виступивши частиною партійної ідеології, закріпленої в офіційних документах КНР. Активна робота розгорнулася з приходом на пост партійного лідера Ху Цзіньтао (2002 р.). Спочатку йшлося про протидію іноземним концепціям, що пророкували неминучий крах китайських реформ та водночас зростання «китайської загрози». Однак у середині 2000-х рр. було оголошено про необхідність нарощувати власну «м'яку силу» і здійснювати культурне суперництво з іншими країнами. У доповіді Ху Цзіньтао на XVII з'їзді КПК у 2007 р. пролунав заклик підвищувати культурну «м'яку силу» держави задля створення «гармонійного суспільства» всередині Китаю і «гармонійного світу» за його межами [4], головним ресурсом чого мала стати традиційна китайська культура на основі конфуціанських цінностей.

Від моменту включення концепції «м'якої сили» в програмні матеріали Компартії Китай розпочав цілеспрямований «експорт» своєї культури не лише в суміжні країни регіону, а й на всьому світовому обширі. На 6-му пленумі ЦК КПК 17 скликання у жовтні 2011 р. був прийнятий програмний документ «Рішення ЦК КПК про деякі важливі питання поглиблення реформи культурної системи, сприяння розвитку і процвітанню соціалістичної культури», в якому було зазначено необхідність здійснювати стратегію виходу культури назовні, підвищувати її міжнародний вплив, демонструвати світові новий образ реформ і

відкритості Китаю. На XVIII з'їзді КПК (листопад 2012 р.) серед завдань побудови суспільства сяокан (конфуціанський термін, який означає середньозаможне «суспільство прийнятного стану») і «всебічного поглиблення реформ і відкритості» Ху Цзіньтао виокремив завдання «посилення ролі культури як “м'якої сили” держави». Комплементарною до ідеї «сяо кан» є конфуціанська ідея «датун» – «великого єднання», яка також широко використовується для обґрунтування поставлених КПУ цілей, а у зовнішньополітичній площині означає ціннісну гармонізацію різних культур. У доповіді Ху Цзіньтао підкреслювалася необхідність підвищення культурного рівня громадян і цивілізованості суспільства, наголошувалося на необхідності активного сприяння поширенню китайської культури за кордоном [5, с. 38].

Одним із конкретних втілень політики культурної експансії стало відкриття по всьому світу Інститутів Конфуція. На кінець 2018 р. їх кількість сягнула 548 у більш як 150 країнах світу.

Нині в Китаї проводять активну роботу з адаптації конфуціанської спадщини до завдань сучасної внутрішньої та зовнішньої політики. На сьогодні підвищення економічної потужності КНР вкупі з дедалі більшою відкритістю Китаю до зовнішнього світу та м'якою експансією китайської культури дозволяє йому займати ключові позиції на самітах G20, G8, а також на нарадах Ради Безпеки ООН. На думку китайських експертів, головний сенс китайської зовнішньої політики як культурної експансії полягає не в тому, щоб переконати світ у моральній перевазі китайського шляху розвитку, а в універсальності пропонованих КНР моральних цінностей і в тому, щоб примирити світове співтовариство з фактом про неминучість піднесення Китаю.

Використані джерела та література:

1. 现代社会应重新认识«文化力» (Сучасне суспільство має оновити знання про «силі культури»). URL: <http://www.ccprc.bnu.edu.cn/bencandy.php?fid=4&id=695>
2. 文化软实力蓝皮书。中国文化软实力研究报告2010 (Го Цземінь. Блакитна книга про «м'яжку силу» культури: доповідь про дослідження м'якої сили культури Китаю-2010). Пекін: 社会科学文献出版社 (Видавництво суспільних наук), 2001. 436 с.
3. 陆钢, 郭学堂。中国威胁谁解读 “中国威胁论”。上海, Лу Ган, Го Сюетан. Інтерпретація «Китайської загрози. 2004. 440 с.
4. Доклад Ху Цзіньтао на 17-м съезде КПК. Сінхуа. 2007. 24 октябрю. URL: http://russian.china.org.cn/china/archive/shiqida/2007-10/25/content_9120930.htm
5. Отчётный доклад генерального секретаря ЦК КПК Ху Цзіньтао на XVIII всекитайском съезде КПК. Экспресс-информация ИДВ РАН. 2012. № 7. XVIII съезд Коммунистической партии Китая. С. 14-106.